

“TÜRKİY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

EDEBÎ ESERLERİN TERCÜMELERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER VE BAZI TEKLİFLER (TÜRKÇE VE ÖZBEKÇE ARASINDA YAPILAN EDEBÎ ESER TERCÜMELERİ ESASINDA)

Dr. Veli Savaş Yelok

Dr. Öğr. Üy., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü,
velisavasyelok@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17272280>

Kültür tanışıklığı, diller ve kültürler arasındaki aktarımın ürünü olan çeviriler sayesinde gerçekleşir. Bu da her zaman ve her yerde, dil ve yazılı eser alışverişiyle olur. Zihnî, fikrî ve medenî intibakı sağlayan çeviri vasıtasıyla, çeviri yapılan diller arasında bilgi, kültür, toplumsal yapı ve hayat tarzının aktarımı da yapılır. Çeviri çalışmalarına konu olan edebî metinler, kurmaca olmaları ve meydana gelişlerinde kullanılan sanatsal dil sebebiyle güçlü bir anlatım ve kültürel birikim içeren, sanat değeri yüksek metinlerdir. Bu mahiyetteki metinlerin tercüme edilmesi, aslında, okuyucunun bilmediği bir dünyanın ürününün kendi dünyasına getirilmesi mahiyetindeki büyük bir sorumluluğun altına girilmesidir. Türk soyluların birbirlerinin edebiyatlarından edebî metinleri çevirme çalışmaları, esasen 1970’li yıllarda başlamış, 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte bu, daha geniş çevrelerin meselesi hâline gelmiştir. Günümüzden bakıldığında çeyrek asrı geçen bu zaman zarfında, Türk dillerini kullanan toplulukların fikir, duygu ve hayal dünyası ile onların hayata bakışını anlatan edebî eserler, karşılıklı olarak aktarılmaya devam etmektedir. Bu tebliğde Türkçeden Özbekçeye yapılan edebî metin çeviri çalışmaları hakkında bilgi verilecek, tercüme edilen belli başlı eserler üzerinde durulacaktır. Özbek- Türk edebî ilişkilerinin daha da nitelikli bir duruma gelmesine hizmet edeceği düşüncesiyle Özbekçeye tercüme edilecek eserlerle ilgili teklifler yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çeviri, Edebiyat Çevirisi, Çeviri Eleştirisi, Çeviri Çalışmaları, Kültürel Farklılıklar.

People get familiar with other cultures with translations which are products of the transfer between languages and cultures. This is possible in every place at all times through the transfer of language and written works of art. Translation enables intellectual, mental and civil adaptation and thus the knowledge, culture, social structure and lifestyle of the two languages is also transferred. Literary texts which are subjects of translation studies have high artistic value and strong narration as they are products of fiction and use artistic language. Translating texts of such value have the great responsibility of offering the reader a world that the reader has no knowledge of. Turkic aristocrats started translating literary texts of each other's literatures in the 1970s and with the breakup of the Soviet Union in 1991 became the concern of wider literary circles. During this period which is about a quarter of a century, literary works which narrate the ideas, feelings, imagination and the lifestyles of the societies that speak Turkic languages continue to be transferred at present. This paper will present information on the works of art translated from the Turkish language to Uzbek and give examples of major works. Suggestions will be given on the works of art to be translated into the Uzbek language thinking that this will contribute to the improvement of Turkish-Uzbek literary relations.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Keywords: Translation, Literature Translation, Translation Criticism, Translation Studies, Cultural Differences.

İnsanlığın gelişiminde, milletler arasındaki iletişim ve etkileşimin gerçekleşmesi ile medeniyetlerin tesisinde yazı önemli bir role sahiptir. Bunların gerçekleşme sürecinde yazı kadar önemli olan bir başka unsur da şüphesiz “çeviri”dir. İnsanlık tarihinde yüzyıllardır gelişim ve etkileşimin varlığını devam ettirmesine yardımcı olan, kültürler arası etkileşimde de doğal olarak ciddi bir yeri olan çeviri, *bir dilde yazılmış metnin, başka bir dile doğru şekilde, anlam ve anlatım bütünlüğünü kaybetmeyecek mahiyette aktarılma süreci ve bu sürecin sonunda ortaya çıkan eserdir.*

Diller ve kültürler arası aktarımın araçlarından olan çeviri çalışmasına konu edilen eser/ eserler, sadece bir dilden başka bir dile bilgi aktarım faaliyeti değildir. Bu faaliyet, aslında çeviri yapılan diller arasında bilgi, kültür, toplumsal yapı ve hayat tarzının aktarımını da içine alır. Bunun için çeviri faaliyeti “özünde ortaklaşa bir etkinlik”¹ ve “karşılıklı anlaşmayı sağlamak için göstergelerin eşdeğerini bulma işi”²dir.

İnsanlar arasındaki iletişimin bir türü ve özel bir şekli olan çeviriden beklenen onun bilgi ve kültür alışverişine imkân sağlamasıdır. Bu gerçekleşirken insanın bir amaç çerçevesinde, başkalarına amacını aktarma faaliyeti olan iletişimde muhatabını önemsemesi gerekir. Bu yapılırken “alıcı” olarak da adlandırılan muhataba neyin anlatıldığından/ aktarıldığından ziyade bunu nasıl yapıldığı önemlidir. Bu sebeple söz konusu muhatabın/ alıcının kim olduğunun yanı sıra onun hangi görenek, görenek ve davranış biçimlerine sahip olduğu dikkate alınmalıdır. Bu noktada çeviri faaliyeti farklı iki kültür arasında köprü görevi yapar. Bunun içindir ki *çevirilerde çoğu zaman aktarılan şey kültür; kültür aktarımının en yoğun görüldüğü çeviri de edebî çevirilerdir.* Edebî eser çevirmeni, çıkış dili ile hedef dil arasındaki geçiş noktasını kontrol eden konumundadır. Voltaire’e göre *insan zekâsının gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi olan ve insanın yaşamda sosyal yönden miras olarak aldığı unsurları içeren*³ kültür Eliot Taylor’a göre *toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri yetenek ve alışkanlıkları kapsayan bir bütün*⁴dür. Her insan topluluğu, farklı yapı ve özellikleri çerçevesinde, kendine

¹ Azra Erhat, “Türk Dili - Çeviri Sorunları”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, Sayı: 322, 1978.

² Bedrettin Cömert, “Kurumsal Açından Çeviri Sorunu”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, Sayı: 322, 1978.

³ Ahmet Uğur Nalcıoğlu, *Adolf Muschg’un ‘Im Sommer des Hasen’ Adlı Romanında Kültürlerarası Sorunlar ve Etkileşim*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2001.

⁴ Bozkurt Güvenç, *Kültür Konusu ve Sorunlarımız*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

mahsus kültüre sahiptir. *Kültür, tarihsel bir ürün olmak üzere oluşmuş, geleneklerine bağlı bir toplum içinde onun medeni donanımı ve araçları ile karşılıklı etkileşim sonucunda ortaya çıkmış unsurların kaynaşması ile bir bütün hâline gelmiştir.*⁵

Kültürün en önemli unsurlarından olan ‘dil’, hem onu meydana getirenler üzerinde önemli bir g ve tesire sahiptir hem de onun aynasıdır. Bu sebeple *dil, kültür ve edebiyat arasındaki ilişki önemlidir.*⁶ Bilhassa roman, hikâye ve şiir gibi edebi metinlerin çevirisinde kültür aktarımı büyük bir öneme sahiptir. Bu aktarımın iyi yapılabilmesi, şüphesiz her iki kültürün de iyi tanınmasıyla olabilir. Köksal Dinay, iyi eviri yapmanın temel ilkelerini; eserin içeriğini iyi kavrama, birebir çeviriden kaçınma, hem kaynak hem de hedef dile hkim olma, hedef dilin kültüründe geçerli olan ifadeleri kullanma ve yazarın slbunu doğru aktarma şeklinde sıralar.⁷

Kültürü meydana getiren unsurların yoğun olarak yer aldığı edebi metinler, kurmaca olmaları ve oluşumlarında kullanılan sanatsal dilleriyle diğer metinlerden farklıdır. Onlar güçlü bir anlatıma sahip, ait oldukları milletin kültürel birikimini içeren, sanat değeri yüksek metinlerdir. Onlar, biçim ve içerikleri vasıtasıyla okur üzerinde estetik tesir bırakır ve okuma faaliyetini daha da zevkli hle getirirler. Bu tür metinlerin bir başka dile çevirisiyle, aslında bir milletin kültürünün (medeniyetinin, geleneğinin, greneğinin, inanışlarının, dünya görüşlerinin, yaşam biçimlerinin) bir diğer milletin okurlarına *sunulması ve tanıtılması; onların bunlardan faydalanması, kısacası onların birbirine yaklaşması, birbirleriyle iletişim kurması* hedeflenir diyen Tahsin Aktaş’a göre bir dilden yapılacak tercümeye konu olan *eserin seçiminde çevrilecek eserin muhtevasına, üslubuna (ifade biçimi) ve eserin muhatabı üzerinde bırakacağı tesire dikkat edilmesi* gerekir.⁸ Bunun içindir ki tercüman, okuyucu tarafından bilinmeyen bir dünyanın ürününü, onun dünyasına getirmek üzere büyük bir mesuliyet altına girmiştir. Bu sebeple tercümanın, eviri faaliyetine konu olan dil ve kültüre hkimiyetinin yanı sıra onun kendi dilini iyi bilmesi, onu kullanmadaki yeteneğini ispatlamış olması, kendi kültürünü iyi tanınması ve en azından kıyaslamalı yaklaşıma elverecek ölçüde çevirisi yapılacak eserin ait olduğu dil ve kültürü de tanınması gerekir.⁹

⁵ Ahmet Uğur Nalcıoğlu, *age*.

⁶ Bedia Akarsu, *Dil-Kültür Bağlantısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984.

⁷ Köksal Dinay, *eviri Kuramları*, Neyir Yayıncılık, Ankara 1995.

⁸ Tahsin AKTAş, *eviri İşlemine Genel Bir Bakış*, Orsen Matbaacılık, Ankara, 1996.

⁹ B. Bozkurt, “Dil Engelini Aşmak: Çeviri ve Sorunları zerine Bir İnceleme”, *H.. Sosyal ve İdari Bilimler Fak. Beşeri Bilimler Dergisi*, Ankara, 1989.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Türk soyluların edebiyatlarından metin çeviri çalışmaları, Türkiye’de esasen akademik çevrelerde çok önceden başlamış olsa da bu konu 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte daha geniş çevrelerin meselesi hâline gelmiştir. Günümüzden bakıldığında çeyrek asrı geçen bu zaman zarfında, Türk dillerini kullanan toplulukların fikir, duygu ve hayal dünyası ile onların hayata bakışını anlatan edebî eserler, karşılıklı olarak aktarılmıştır. Bu çalışmalara Türkiye cephesinden bakıldığında çeşitli şiir, roman, hikâye ve destanların Özbekçeden Türkçeye tercüme edildiği görülür. Özbek halk edebiyatının Türkiye’de tanıtılması ve okunması amacıyla kitaplaşmış çalışmalardan bazıları *Özbek Halk Masalları* (Hüseyin Baydemir), *Özbek Efsaneleri* (Hüseyin Baydemir); *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar* (Selami Fedakâr), *Alpamış Destanı* (Aysu Şimşek- Canpolat, Aynur Öz), *Erali ve Şirali* (Selami Fedakâr), *Melike Ayyar Destanı* (Dilek Yücel), *Dalli* (Dilek Sezer), *Ayçınar Destanı* (Ayşe Solmaz), *Huşkeldi ve Belagerdan* (Rıdvan Öztürk), *Rüstem Han Destanı* (Selami Fedakâr)dir.

Türkiye’de, Özbek Klasik Edebiyatının pek çok temsilcisi üzerine kitaplar yazılmış, makaleler yayımlanmış olsa da bu çalışmaların merkezinde şüphesiz, Alişîr Nevâyî yer almıştır. Onun Türkiye’de yayımlanan eserleri *Bedâyi’ul- Vasat* (Kaya Türkay), *Çihil Hadîs (Erba’in)* (Mehmet Turgut Berbercan), *Ferhâd ü Şirin* (Gönül Alpay- Tekin), *Fevâyidü’l- Kiber* (Önal Kaya), *Garâ’ibü’s- Sıgar* (Günay Kut), *Hamsetü’l- Mütehâyyirîn* (Ayşehan Deniz Abik), *Hayretü’l -Ebrâr* (Vahit Türk, Şaban Doğan), *Leylî vü Mecnûn* (Ülkü Çelik Şavk), *Lisânü’t- Tayr* (Mustafa Canpolat), *Mecâlisü’n- Nefâyis* (Hüseyin Ayan), *Mecâlisü’n- Nefâyis* (Kemal Eraslan), *Mizânu’l- Evzân* (Kemal Eraslan), *Muhâkemetü’l- Lugâteyn* (F. Sema Barutçu Özönder), *Nesâyimü’l- Mahabbe Min Şemâyimi’l- Fütüvve* (Kemal Eraslan), *Sebâ- yi Seyyâr* (Güzin Tural), *Sedd- i İskenderî* (Hatice Tören)dir.

1900’lü yıllardan itibaren teşekkül etmeye başlayan ve Özbeklere yeni bir dönemi, müstakil bir hayat ve devlet ile hür sanatkârları müjdeleyerek günümüze kadar devam eden Modern Özbek edebiyatı ve bunu oluşturan sanatkârlar da Türk okuyucuların dikkatinden uzak kalmamıştır. *Roman* adı altında çevrilerek Türk okuyucusunun dikkatine sunulan ve tekrar tekrar baskıları yapılan eserler *Adalet Menzili* (Âdil Yâkubov), *Ahmet Yesevî* (Sadullah Siyâyev), *Ulu Egemenliğe Doğru* (Muhammed Ali Ahmedoğlu), *Buhara Cellâtları* (Sadreddin Âynî), *İbni Sina* (Âdil Yâkubov), *Kefensiz Gömülenler* (Şükrullah, Tercüme: Şuayip Karakaş), *Kefensiz Gömülenler* (Şükrulla, Tercüme: Ahsen Batur), *Köhne Dünya* (Âdil Yâkubov), *Mukaddes* (Âdil Yâkubov), *Nevâî* (Musa Aybek), *Ötken Künler* (Abdullâ Kâdirî),

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Sarı Devın Ölümi: Sihirli Kalpak- 1 (Hudayberdi Tohtabayev), *Sarı Devın Ölümi: Sarı Devın Sonu -2* (Hudayberdi Tohtabayev), *Son Timurlu-1* (Pirim Kâdirov), *Son Timurlu- 2*, (Pirim Kâdirov), *Uluğbey'in Hazinesi* (Âdil Yâkubov), *Unutulan Sahiller* (Nur Ali Kabul), *Yıldızlı Geceler* (Pirim Kâdirov)dir.

Bu roman çevirilerinin yanı sıra Modern Özbek edebiyatının gelişim sürecinin en güzel takip edilebileceği eserler şüphesiz hikâyelerdir. Çünkü hikâyelerde hem bir milletin edebiyatının gelişim süreci takip edilebilir hem de onun neler düşündüğü, nasıl yaşadığı, nelere değer verdiği öğrenilir. Yine hikâyelerde bir milletin örf ve âdetleri, hayata bakışı, insan ve toplumla ilgili değerlendirmeleri; insanın fikrî ve manevî değişim ve gelişim süreci, hayatını idame ve ikame ettirmede yöneldiği yol ve düşünceler, kendisini doğrudan doğruya gösterir. Bu tebliğin hazırlandığı tarihe kadar Özbekçeden Türkçeye çevrilerek çeşitli dergilerde ya da kitaplarda yayımlanan hikâye sayısı 111'dir ve bunlar 60 farklı yazarın (Millî Uyanış Devri Özbek Edebiyatından 3 yazar, Sovyet Dönemi Özbek Edebiyatından 17 yazar, Bağımsızlık Dönemi ve Sonrası Özbek Edebiyatından 40 yazar) eseridir. Türk okuyucusunun dikkatine sunulan yazarlar ve onların eserlerinden bazıları *Altın Yapraklar*¹⁰ (O'Imas Umarbekov), *At Sahibi*¹¹ (Shukur Xolmirzayev), *Baba*¹² (G'affor Hotamov), *Bahaddin'in Köpeği*¹³ (Nazar Eshonqul), *Bahar Suları*¹⁴ (Said Ahmad), *Bir Gün Karınca Olup...*¹⁵ (Nodir Normatov), *Cinler Bezmi*¹⁶ (Abdulla Qodiriy), *Dördüncü Kattaki Sararmış Pencere*¹⁷ (Olim Otaxon), *Ekmekçi Kız*¹⁸ (Abdulhamid Cho'lon), *Gidilince Dönülmeyen Kapı*¹⁹ (Said Ahmad), *Gölge Oyunu*²⁰ (Asqad Muxtor), *Güneş de Alevdir*²¹ (Alisher Ibodinov), *Güvercinlerin Dönmediği Akşam*²² (Nurali Qobul), *Hasan Keyfi*²³ (G'afur G'ulom), *Hisamiddin El- Yaği*²⁴ (Shoyim Bo'tayev),

¹⁰ O'Imas Umarbekov, “Altın Yapraklar”, Çev. Tuğba Bayraktarlar, *Kardeş Kalemler Dergisi*, Sayı: 63, 2012.

¹¹ Shukur Xolmirzayev, “At Sahibi”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 18, 2014.

¹² G'affor Hotamov, “Baba”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 22, 2014.

¹³ N. Eshonqul, Bahaddin'in Köpeği”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 28, 2015.

¹⁴ Said Ahmad, “Bahar Suları”, Çev. Tuğba Bayraktarlar, *Kardeş Kalemler Dergisi*, Sayı: 85, 2014.

¹⁵ Nodir Normatov, “Bir Gün Karınca Olup”, Çev. V. Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 23, 2015.

¹⁶ Abdulla Qodiriy, “Cinler Bezmi”, Çev. V. Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 11, 2013.

¹⁷ O.Otaxon, “Dördüncü Kattaki Sararmış Pencere”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 21, 2014.

¹⁸ A. Cho'lon, “Ekmekçi Kız”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 12, 2013.

¹⁹ Said Ahmad, “Gidilince Dönülmeyen Kapı”, F. Açık, *Özbek Hikâyeciliği ve Özbek Edebiyatından Seçme Hikâyeler*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2012.

²⁰ Asqad Muxtor, “Gölge Oyunu”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 25, 2015.

²¹ Alisher Ibodinov, “Güneş de Alevdir”, Çev. V. Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 37, 2017.

²² Nurali Qobul, “Güvercinlerin Dönmediği Akşam”, Çev. V. Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 20, 2014.

²³ G'afur G'ulom, “Hasan Keyfi”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 20, 2014.

²⁴ Shoyim Bo'tayev, “Hisamiddin El- Yaği”, Çev. V. Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 19, 2014.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

*Karpuz*²⁵ (Sobir O‘nar), *Korku*²⁶ (Abdulla Qahhor), *Müslüman*²⁷ (Ulug‘bek Hamdam)dır.

Karşılıklılık esasında bakıldığında Türkçeden Özbekçeye metin çeviri çalışmalarında da ciddi bir hareketlilik görülür. Bu çeviri çalışmaları Sovyetler Birliği döneminde başlamış olsa da 1991 yılı sonrasında, Türkçeden Özbekçeye edebî eserlerin çevrilmesi Özbekistan’da da daha geniş çevrelerin meselesi hâline gelmiştir. Türk edebiyatından Özbekçeye tercüme edilen eserlere bakıldığında çeviri faaliyetinin yükselen bir ivmeyle devam ettiği görülür. Bu süreçte Özbekçeye çevrilen eserler şunlardır: *Futbol Qiroli (Roman)* (Aziz Nesin)²⁸, *G‘aroyib Bolalar (Roman)* (Aziz Nesin)²⁹, *Hajviy Hikoyalar: Dardi Bedavo / Dengiz Oyoq Ostida / Chegara Ustidagi Uy* (Aziz Nesin)³⁰, *Hajviy Hikoyalar: Nahotki, Mamlakatingizda Eshaklar Yetishmaydi?* (Aziz Nesin)³¹, *Hayvonlar Haqida Hikoyalar* (Aziz Nesin)³², *Hikoyalar: O‘zing Aybdorsan / Adabiyot Muxlisi / Esini Kirgizib Qo‘ydi / Odam Qanday Aqldan Ozadi* (Aziz Nesin)³³, *Sharqning Buyuk Xukmdori - Roman* (Dundar Alp)³⁴, *Hikoyalar: Kombayn / Dadamning Ishi / Uchoq Chiptasi* (F. Boyqurt)³⁵, *Jinlar Orasida Qolgan Qiz - Roman* (Husayn Rahmi Gurpinar)³⁶, *Ko‘kbo‘rilarning Tirilishi - Romandan Parcha* (Husayn Nihol Otsiz)³⁷, *Ko‘kbo‘rilarning Tirilishi - Roman* (Husayn Nihol Otsiz)³⁸, *Ko‘kbo‘rilarning O‘limi - Roman* (Husayn Nihol

²⁵ Sobir O‘nar, “Karpuz”, M. Yoldaşev - Y. Özkaya, *Bağımsızlık Dönemi Özbek Edebiyatı*, Bengü, Ankara, 2018.

²⁶ Abdulla Qahhor, “Korku”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat Dergisi*, Sayı: 10, 2012.

²⁷ Ulug‘bek Hamdam, “Müslüman”, Çev. Veli Savaş YELOK, *Kurgan Edebiyat*, Sayı: 26, 2015.

²⁸ Aziz Nesin, *Futbol Qiroli (Roman)*, Rusçadan çeviren: B. Boyqobilov –X. Eshto‘htarov, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent. 1978.

²⁹ Aziz Nesin, *G‘aroyib Bolalar (Roman)*, Türkçeden çeviren: Miad Hakimov, Sharq Nashriyoti, Toshkent, 2006.

³⁰ Aziz Nesin, “Hajviy Hikoyalar: Dardi Bedavo/ Dengiz Oyoq Ostida / Chegara Ustidagi Uy”, Tercüme: Nasir Muhammad, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, Sayı: 1, 2005.

³¹ Aziz Nesin, “Hajviy Hikoyalar: Nahotki, Mamlakatingizda Eshaklar Yetishmaydi?”, Tercüme: Orif Farmon, *Jahon Adabiyoti Jurnalı* 1998, Sayı: 4.

³² Aziz Nesin, *Hayvonlar Haqida Hikoyalar*, Tercüme: Miad Hakimov, Sharq Nashriyoti, Toshkent, 2006.

³³ Aziz Nesin, “Hikoyalar: O‘zing Aybdorsan / Adabiyot Muxlisi / Esini Kirgizib Qo‘ydi / Odam Qanday Aqldan Ozadi”, Tercüme: Shodmon Otabek, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2007, Sayı: 9.

³⁴ Dundar Alp, “Sharqning Buyuk Xukmdori - Roman”, Türkçeden Tercüme: Tohir Qahhor, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2013, Sayı: 4, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2013, Sayı: 5

³⁵ F. Boyqurt, “Hikoyalar: Kombayn / Dadamning Ishi / Uchoq Chiptasi, Türkçeden Tercüme: Miraziz A‘zam, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2008, Sayı 4.

³⁶ Husayn Rahmi Gurpinar, *Jinlar Orasida Qolgan Qiz*, Türkçeden Tercüme: Poshshajon Kenjaeva, Yangi Asr Avlodi Nashriyoti, Toshkent, 2002.

³⁷ Husayn Nihol Otsiz, “Ko‘kbo‘rilarning Tirilishi – **Romandan Parcha**”, Türkçeden Tercüme: Tohir Qahhor, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2006, Sayı: 11; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2006, Sayı: 12.

³⁸ Husayn Nihol Otsiz, *Ko‘kbo‘rilarning Tirilishi*, Türkçeden Tercüme: Tohir Qahhor, O‘zbekiston Nashriyoti, Toshkent, 2017.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Otsiz), *Deraza Orti Manzaralari - Hikoya*, (O‘rxon Pamuq)³⁹, *Istanbul: Xotiralar va Shahar* (O‘rxon Pamuq)⁴⁰, *Tarih Tilga Kirganda: Yuragimga Yaqin Go‘shalar Turk Subayining Xotiralari (1914-1923 Yillar)* (Roji Chaqiro‘z)⁴¹, *Mahalla Qahvaxonasi (Hikoyalar)* (Said Foiq)⁴², *Fosforli Javriya - Roman* (Suot Darvish)⁴³, *Usmon G‘ozixon Tarihiy - Roman* (Tariq Bug‘ra)⁴⁴, *Choliqushi - Roman* (Rashod Nuri Guntekin)⁴⁵, *Yashil Kecha - Roman* (Rashod Nuri Guntekin)⁴⁶, *Ilonni O‘ldirsalar - Roman* (Yashar Kamol)⁴⁷ dir. Bu eserlerin yanı sıra Türk edebiyatından seçilmiş hikâyeler antolojisi mahiyetinde Özbekistan’da yayımlanmış iki eser vardır. Bunlar *Turk Hikoyalari*⁴⁸ ve *Kutilmagan Meҳmon*⁴⁹ adlı eserlerdir.

Turk Hikoyalari adlı eserde Ўрхон Камол (Энг Мухими / Нон, Безори), Маҳмуд Озай (Қочоқ / Жаннат Боғи), Меҳмед Сейда (Довюрақ Аҳмад), Сабоҳиддин Қудрат Оксол (Қош Қорайганда), Нажот Жумали (Жўхоризорда), Зиёд Салим Ўғли (Қудратли Салим / Мачта Учидаги Одам), Ўктой Окбол (Занги Бузилган Соат), Комрон Шипаль (Онаизор), Музаффар Буйруқчи (Болакай), Чингиз Йўрик (Одамларни Ёлғиз Қолдирманг), Бильге Карасу (Тут Хиёбони), Тарик Дурсун Какинч (Ота / Очиқ Эшиқ Ортида), Бакир Юлдуз (Германияда Қилинган, Эмикдошлар), Таҳсин Южель (Илхом), Темиртош Жайхун (Агар Ўғил Бўлса), Аднан Ўзъялчинор (Иш Ташлаш) adlı yazarların seçilmiş hikâyeleri yer alır. Bu yazarların dönemleri itibarıyla takip ettikleri edebiyat çizgisine bakıldığında onların en dikkat çeken özelliklerinin “sosyalist realizm” düşüncesinde ve esasları çerçevesinde eserler vermiş olmalarıdır.

³⁹ O‘rxon Pamuq, “Deraza Orti Manzaralari – Hikoya”, Rusçadan Tercüme: O. Suyundikova- N. Jo‘rayeva, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2008, Sayı: 5.

⁴⁰ O‘rxon Pamuq, “Istanbul: Xotiralar va Shahar”, Tercüme: Miraziz A‘zam, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2008, Sayı: 10; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2008, Sayı: 11; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2008, Sayı: 12; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2009, Sayı: 1.

⁴¹ Roji Chaqiro‘z, “Tarih Tilga Kirganda: Yuragimga Yaqin Go‘shalar Turk Subayining Xotiralari (1914-1923 Yillar)”, Tercüme: Rustam Sharipov, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 1997, Sayı: 5.

⁴² Said Foiq, *Mahalla Qahvaxonasi (Hikoyalar)*, Türkçeden Tercüme: Mirvali Azam, G‘afur G‘ulom Nashriyoti, Toshkent, 1977.

⁴³ Suot Darvish, “Fosforli Javriya – Roman”, Türkçeden Tercüme: Boboxon Muhammad Sharif, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2002, Sayı:7; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2002, Sayı:8.

⁴⁴ Tariq Bug‘ra, “Usmon G‘ozixon - Tarihiy Roman”, Tercüme: Fayzi Shohismoil, *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2006, Sayı: 5; *Jahon Adabiyoti Jurnalı*, 2006: Sayı: 6.

⁴⁵ Rashod Nuri Guntekin, *Choliqushi (Roman)*, Tercüme: Mirzakalon Ismoil, Sharq Nashriyoti, Toshkent, 2014.

⁴⁶ Rashod Nuri Guntekin, *Yashil Kecha (Roman)*, G‘afur G‘ulom Nashriyoti, Türkçeden Tercüme: Mirvali Azam, Toshkent, 1977.

⁴⁷ Yashar Kamol, *Ilonni O‘ldirsalar (Roman)*, Türkçeden Tercüme: Lola Aminova, Yangi Asr Avlodi Nashriyoti, Toshkent, 2001.

⁴⁸ Хикоят Махмудова, *Turk Hikoyalari*, Tercüme: Хикоят Махмудова, Гафур Гулом Нашриёти, Тошкент, 1979.

⁴⁹ Вали Саваш Елўк - Пошпажон Кенжаева, *Kutilmagan Meҳmon*, Akademnash, Тошкент, 2011.

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Кутилмаган Меҳмон adlı eserde ise Türk edebiyatında hikâye türünün oluşumu ve gelişimi esasında hareket edildiği, yazar ve eser seçiminde Türk edebiyatında hikâye türünün macerasının objektif bir çerçevede verilmesi esasında yaklaşıldığı, metnin edebî yönden de üstünlüğünün öne çıkarıldığı görülür. Söz konusu eserde yer alan yazar ve hikâyeler şunlardır: Memduh Shevket Esenal (Ayubultonlik Yo‘lovchi), Umar Sayfiddin (Rashk), Rafik Holid Qoray (Shaftolizor), Yoqub Qodri Qorausmono‘g‘li (Kaptar Ovi), Nahid Sirri O‘rik (Shoir Najmi Afandining Bahor Qasidasi), Ahmed Hamdi Tanpinor (Arzirumlik Tahsin), Kenan Hulusi Qo‘ray (Xudo Haqqi Kilosi Saksonga Tushdi), Said Foiq Abasiyoniq (Xaritada Bir Nuqta), Sabohaddin Ali (Ovoz), Shinosi Ilhon Tarus (Suzilib Tushayotgan Kun Nuri), Samed Og‘ao‘g‘li (O‘ttiz Yildan So‘ng), Tariq Bug‘ro (Ertaga Degan Gap Yuq), O‘rxon Kamol (Lotereya Chiptasi), Haldun Taner (Iznikli Laylak), Aziz Nesin (Madaniyatning Ehtiyot Qismi), Sabohaddin Quadrat Aqsal (Maydon), Ahmad Nejeti Jumoli (Yo‘qolgan), O‘qtay Aqbol (Rumelihisor Bandargohi), Nezihe Merich (Kaklik Qo‘shig‘i) ve Farid Edgu (Qutilmagan Mehmon).

Bu eserlerin yanı sıra yine Özbekçeye tercüme edilen başka bazı eserler olsa da bunların hem Türk edebiyatı içerisinde hem de Türk okuyucularının nazarında edebî bir değeri söz konusu değildir. Bunlar günümüzde de neredeyse okuyucunun itibar etmediği eserler hâline gelmiştir: *Alvida*, *Xorazm* (Yavuz Bahodiro‘g‘li), *Xorazm O‘t Ichida* (Yavuz Bahodiro‘g‘li), *Malazgirda Juma Tongi* (Yavuz Bahodiro‘g‘li), *Vijdon Azobi* (Amina Shanliko‘g‘li), *Gullar Suvsaganda* (A. Gunbay Yıldız), *Aldangan Ayselning Tavbasi* (Xolid Erto‘g‘rul), *O‘gay Ona* (Ahmad Lutfiy Qozonchi), *So‘nggi To‘fon* (Ahmad Lutfiy Qozonchi), *Bir Vijdon Uyg‘onur* (Ahmad Lutfiy Qozonchi) ve *Qoynona* (Ahmad Lutfiy Qozonchi).

Özbek - Türk ilişkilerinin yeniden başladığı ve süreç içerisinde daha da geliştiği 1990‘lı yılların devamında geçen zaman zarfında edebî metinlerin aktarılmasının usul ve esasları konusunda özel olarak bir çalışma yapılmamıştır. Burada yapılacak tespitler hem Özbekçeden Türkçeye hem de Türkçeden Özbekçeye yapılacak edebî eser tercüme çalışmalarına yöneliktir:

1. Tercüme faaliyeti, öncelikle karşılıklı iki dilin çok iyi bilinmesini gerektirir. Çeviri yapma esasında bakıldığında söz konusu dilleri bilmek, sadece basit bir anlaşma seviyesindeki bilmeyi değil, bunun daha da üzerinde sanatkârane bir filolojik formasyonu ve kabiliyeti talep eder. Bu nitelikler olmadığında, karşılıklı olarak her iki dile çevrilen metinler sadece gramatikal nitelikleri çerçevesinde aktarılmış,

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

yazarın eserine verdiği ruh olan üslup ve edebî zevk ortadan kalkmış olur. Bu da edebî eserler aracılığıyla Türk soyluların birbirine duyduğu merak ve heyecanı karşılamaz, bu durum doğal olarak çeviri faaliyetine konu olan edebî eserlerin hak ettiği ilgiyi görmemesine sebep olur. Bunun sonucunda da dilin musikîsinin farkına varılmadığı veya ihmal edildiği, yazarına ait olmayan eserler ortaya çıkacaktır. Çeviri faaliyetinde estetik endişenin bulunmaması, çalışmaya konu olan edebî eseri hiç şüphesiz kaba bir kelime yığını hâline getirecektir. Türkçeden Özbekçeye (ve Özbekçeden Türkçeye) edebî eser çevirisi yapacakların estetik endişeyi göz ardı etmemesi, her devirde bütün toplumları en derinden etkileyen bir sanat faaliyeti olan edebiyatı ve edebî eseri hafife almaması gerekir.

2. Türkçeden Özbekçeye (ve Özbekçeden Türkçeye) edebî eser çevirisi yapacakların çalışmasına konu edindiği eserin çevirisine başlamadan önce hiç olmazsa bu edebî eserin hangi şartlar altında vücuda getirildiğini anlamaya çalışması gerekir. Bu kişinin, eserin asıl sahibi olan sanatkârın hayat ve olaylar karşısında nasıl bir tecessüs, tefekkür, tasavvur, tahayyül ve tahassüs merhalelerinden geçtiğini; onun bir cümleyi, hatta bir kelimeyi yazmadan önce nasıl bir doğum sancısı çektiğini anlamaya çalışması gerekir.

3. Türkçeden Özbekçeye (ve Özbekçeden Türkçeye) çevrilecek edebî eserlerin seçimi oldukça önemlidir. Bugüne kadar yapılan tercümelere eser tercihlerini çevirmenin kendi edebî zevkine ya da belirli bir “edebî yöneliş esası”na göre yaptıkları görülmektedir. Bilhassa Özbekçeye çevrilen Türkçenin edebî eserlerinin yazarlarını edebiyata sosyalist gerçekçilik çerçevesinde bakanlar oluşmuştur. Türk edebiyatının ilk romanı İntibah’ın 1876 yılında yayımlanmasından günümüze kadar geçen sürede Türk yazarları farklı edebî akım ve düşünceler esasında sayısız eser yayımlanmıştır. Farklı edebî çevrelerin yanı sıra okuyucular ve akademisyenlerin “edebî nitelikleri çerçevesinde” üzerinde ittifak ettiği, Türk romanının nadide eserlerinin Özbekçeye tercüme edilmesi, hem Türk kültürü ve edebiyatının Özbek okuyucular tarafından daha iyi tanınmasına hem de Türk edebiyatında roman türünün gelişim sürecinin okuyucu ve araştırmacılarının dikkatine sunulmasına yardımcı olacaktır.

4. Türkçeden Özbekçeye (ve Özbekçeden Türkçeye) yapılacak yeni çeviri çalışmalarında çevrilecek metinler, modern edebiyat döneminin eserlerinden ve edebî tarihimizi oluşturan metinlerden seçilmelidir. Bu esaslar dâhilinde Türkçeye Özbekçeden (/Özbekçeye Türkçeden) çevrilecek edebî metinlerde millî ve evrensel değer ve gerçeklerle, medeniyetlerin etkileşimlerini bir arada yansıtabilen klâsik ve

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATION YONDASHUVLAR” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

çağdaş yazarların eserleri öncelikli olmalıdır. Çeviri için seçilecek eserlerde, Türklerin (ve Özbeklerin) ülke gerçeklerini ve yaşam düzenini bilen; edebî eserin ait olduğu ülkenin kültür ve dil coğrafyası ile aile yapısı gibi sistematiğini tanıyan ve bunları, kendi millî özüne uygun bir anlatımla kurgulayan ve anlamlandıran, evrensel uygarlığın ve dünya edebiyatının bilinciyle eserler kaleme alan yazarların edebî mirasına öncelik verilmelidir. Bu çerçevede Türkçeden Özbekçeye tercüme işiyle meşgul olanlara aşağıdaki liste yol gösterici olacaktır:

Yazar Adı ve Soyadı	Eser Adı
Abbas Sayar	<i>Yılkı Atı</i>
Abdülhak Şinasi Hisar	<i>Fahim Bey ve Biz</i>
Adalet Ağaoğlu	<i>Bir Düşün Gecesi</i>
Ahmet Hamdi Tanpınar	<i>Huzur</i>
Ahmet Ümit	<i>Sis ve Gece</i>
Alev Alathı	<i>İşkenceci</i>
Attilâ İlhan	<i>Kurtlar Sofrası</i>
Bahaeddin Özkişi	<i>Köse Kadı</i>
Cengiz Dağcı	<i>Korkunç Yıllar</i>
Emine Işımsu	<i>Küçük Dünya</i>
Halide Edip Adıvar	<i>Sinekli Bakkal</i>
Halide Nusret Zorlutuna	<i>Sisli Geceler</i>
Hüseyin Nihal Atsız	<i>Ruh Adam / Deli Kurt</i>
Kemal Tahir	<i>Yorgun Savaşçı</i>
Mehmet Niyazi	<i>Çanakkale Mahşeri</i>
Memduh Şevket Esendal	<i>Ayaşlı ve Kiracıları</i>
Mithat Cemal Kuntay	<i>Üç İstanbul</i>
Mustafa Necati Sepetçioğlu	<i>Kilit / Kapı / Anahtar</i>
Nahit Sırrı Örik	<i>Kıskanmak</i>
Oğuz Atay	<i>Tutunamayanlar</i>
Orhan Pamuk	<i>Cevdet Bey ve Oğulları</i>
Ömer Seyfettin	<i>Efrüz Bey</i>
Peyami Safa	<i>Dokuzuncu Hariciye Koğuşu</i>
Pınar Kür	<i>Yarın Yarın</i>
Sabahattin Ali	<i>Kuyucaklı Yusuf</i>
Safiye Erol	<i>Ciğerdelen</i>
Samim Kocagöz	<i>İzmir'in İçinde</i>
Sevinç Çokum	<i>Zor</i>
Tarık Buğra	<i>Küçük Ağa</i>
Tezer Özlü	<i>Çocukluğumun Soğuk Geceleri</i>
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	<i>Yaban</i>
Yusuf Atılgan	<i>Anayurt Oteli</i>

Sonuç olarak Türklerin ve Özbeklerin birbirlerinin dünü, bugünü ve yarını hakkında doğru bir kanaat ve fikre sahip olabilmesi, onların birbirlerine yakınlaşmalarını temin etmesi bakımından metin çeviri çalışmaları büyük önem arz

“TURKIY XALQLAR ADABIYOTI TADQIQIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR” *mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya*

etmektedir. XIX. yüzyılın sonundan itibaren yaşanmaya başlayan medeniyetlerin kavuşması doğrultusunda, Batı medeniyetinin de tesiriyle Türk halklarının edebiyatı, XX. yüzyılın bütün edebî tür ve şekilleriyle daha da gelişmiş ve zenginleşmiştir. Kardeş Türk ve Özbek edebiyatların birbirini tanıma, anlama ve birbirlerinin edebî eserlerinden zevk alma süreci 1990'lı yıllarda hız kazanmıştır. Bundan sonraki yapılacak iş de söz konusu hızın hiç kaybolmaması için çalışılmalıdır.